

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова, доктор
юридичних наук, професор

Олег ОМЕЛЬЧУК

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Данькової Світлани Олександрівни** на тему **«Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова № 11 від 21 червня 2024 року

ПРИСУТНІ:

Крушинський С.А., завідувач кафедри, к.ю.н., професор; Налуцішин В.В., професор кафедри, д.ю.н., професор; Циганюк Ю.В., професорка кафедри, д.ю.н., доцентка; Кравчук О.В., професор кафедри, д.н.д.у., к.ю.н., професор; Копанчук В.О., професор кафедри, д.н.д.у., к.ю.н., доцент; Туровець Ю.М., професор кафедри, к.ю.н., доцент; Волкотруб С.Г., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Виговський Д.Л., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Плисюк Н.М., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Нікіфорова Т.І., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Хмелевська Н.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Присяжна А.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка, Бережний С.Д., в.о. доцента кафедри, к.ю.н., доцент; Семенюк-Прибатень А.В., доцентка кафедри, к.ю.н., Козут І.А., асистент кафедри

З присутніх – 4 доктори наук та 10 кандидатів наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Запрошені: аспірантка кафедри кримінального права та процесу Данькова С.О.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Данькової Світлани Олександрівни на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Завідувача кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., професора Крушинського С.А., який запропонував учасникам обрати головуючого на засіданні фахового семінару. Професор кафедри, д.ю.н., професор Налуцишин В.В. вніс пропозицію обрати головуючою на засіданні фахового семінару професорку кафедри, д.ю.н., доцентку Циганюк Ю.В. Пропозицію підтримано одногolosно.

Професорку кафедри, д.ю.н., доцентку Циганюк Ю.В., яка повідомила присутніх про те, що Данькова Світлана Олександрівна 1980 року народження, у 2003 році з відзнакою закінчила Національну академію внутрішніх справ України (нова назва - Національна академія внутрішніх справ), спеціальність «Правознавство», кваліфікація – спеціаліст, юрист. В 2002 році працювала в прокуратурі м. Хмельницького (нова назва – Хмельницька окружна прокуратура). В 2008 році працювала суддею у Волочиському районному суді Хмельницької області. З 2009 року працює суддею Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області. В 2012 році отримала свідоцтво на зайняття адвокатською діяльністю. З 2020 року аспірант кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова; зараз працює суддею Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області.

Тема дисертаційного дослідження «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції» була затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 29 жовтня 2020 року (протокол № 5, рішення № 5).

Науковий керівник – завідувач кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, кандидат юридичних наук, професор Крушинський Сергій Антонович.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106).

СЛУХАЛИ:

виступ **аспірантки Данькової С.О.** яка доповіла присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтувала актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначила мету та завдання дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлила методологічну основу дисертації, охарактеризувала ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклала основні результати дослідження та сформулювала висновки і рекомендації, відповіла на запитання науково-педагогічних працівників кафедри.

Зокрема аспірантка зазначила, що в роботі досліджено наукові позиції щодо сутності доказування у кримінальному провадженні і констатовано, що доказування є діяльністю, що органічно поєднує два аспекти – пізнавально-практичну діяльність зі збирання, перевірки та оцінки доказів та логічно-розумову діяльність із формулювання та обґрунтування певної тези, висновку, твердження. Кримінальне процесуальне доказування є поєднанням доказування-пізнання і доказування-обґрунтування.

Визначено, що кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції – це регламентована кримінальним процесуальним законом пізнавально-практична та логічно-розумова діяльність учасників судового провадження та суду, що полягає у формуванні, дослідженні та оцінці доказів, а також їх подальшому використанні з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання правових позицій учасників судового провадження та прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень.

Обґрунтовано, що доказування у провадженні в суді першої інстанції не слід розглядати як продовження доказування, яке відбувалося на стадії досудового розслідування; воно є самостійним феноменом, якому притаманна специфічна структура, яка відмінна від моделі, запропонованої законодавцем у ч. 2 ст. 91 КПК України. Структура кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції включає чотири взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементи – формування, дослідження, оцінка та використання доказів.

У дисертації досліджено процес становлення та розвитку інституту кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції на території України в різні періоди та у складі інших держав. Розвиток цього інституту зумовлювався превалюючою формою кримінального судочинства.

Визначено, що суб'єктами доказування в судовому провадженні у першій інстанції є державні органи і особи, які мають в судовому провадженні певний матеріальний або процесуальний інтерес та здійснюють пізнавально-практичні і логічно-розумові дії щодо формування, дослідження та оцінки доказів, а також їх подальшого використання з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання правових позицій

учасників судового провадження та прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень.

Запропоновано класифікації суб'єктів доказування в судовому провадженні у першій інстанції за різними критеріями: 1) залежно від виконуваних ними процесуальних функцій; 2) за характером наявного правового інтересу; 3) залежно від ролі і відношення до обов'язку доказування у провадженні.

Констатовано, що суд є основним суб'єктом доказування, що з більшим або меншим ступенем активності та ініціативності здійснює усі елементи процесу доказування у провадженні в суді першої інстанції. У доказовій діяльності суду органічно поєднуються три напрями: 1) доказування-пізнання; 2) доказування-обґрунтування; 3) керівництво процесом доказування.

Доведено, що для забезпечення ефективності та справедливості судового провадження має бути досягнутий баланс між активністю та пасивністю суду. Модель такого балансу повинна поєднувати пасивність (безініціативність) суду щодо збирання доказів та його активність щодо безпосереднього дослідження доказів, їх оцінки та обґрунтування за їх допомогою судових рішень.

Рівноправність сторін судового провадження розглядається як рівність їх процесуальних можливостей, зокрема, й у сфері доказування. Рівність прав сторін судового провадження не слід ототожнювати з їх абсолютною однаковістю, що в принципі неможливо, зважаючи на різні функції, котрі ними виконуються у провадженні. Під час доказування сторони судового провадження мають, як однакові права, так і різні, але водночас рівні (паритетні, пропорційні) права.

До інших учасників кримінального провадження, які є суб'єктами доказування в судовому провадженні у першій інстанції, віднесено: потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третю особу, щодо майна якої вирішується питання про арешт, її представника.

Встановлено, що доказування на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції має обмежений характер, що зумовлене положенням ч. 4 ст. 291 КПК України про заборону надання суду інших документів до початку судового розгляду. Зважаючи на завдання, які підлягають вирішенню в стадії підготовчого провадження, а також рішення, які можуть бути прийняті судом у цій стадії, зроблено висновок, що для обґрунтування більшості з них потрібні матеріали провадження (докази). Запропоновано надати сторонам та іншим учасникам підготовчого провадження право подати суду матеріали досудового розслідування, речі та документи в частині, що стосується рішень, які можуть бути ухвалені судом відповідно до ч. 3 ст. 314 КПК України, а суду – право витребувати такі матеріали, якщо це необхідно для обґрунтування згаданих рішень.

Запропоновано перенести на стадію підготовчого провадження процедуру визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, для того, щоб сторони кримінального провадження були обізнані із тим, які докази планує використовувати їх процесуальний опонент.

Констатовано невдалий підхід законодавця, який у кримінальному процесуальному законі термін «судовий розгляд» вживає одночасно у декількох значеннях – для позначення центральної стадії кримінального провадження і її складового етапу (пов'язаного зі з'ясуванням обставин та перевіркою їх доказами). Найбільш вдало і точно, на наш погляд, суть цього етапу судового розгляду відображала б назва «дослідження доказів». Процесуальні дії пізнавальної спрямованості, що проводяться під час судового розгляду в суді першої інстанції, запропоновано називати «дослідницькими судовими діями».

Визначено, що винятками з засади безпосередності дослідження доказів є окремі спрощені форми судового провадження (скорочений порядок дослідження доказів, спрощене судове провадження щодо кримінальних проступків, судове провадження на підставі угод). Під скороченим порядком дослідження доказів запропоновано розуміти відмову суду за добровільною згодою учасників судового провадження від дослідження доказів щодо обставин, викладених в обвинувальному акті, які ніким не оспорується, що здійснюється з метою процесуальної економії і має наслідком позбавлення права оскаржувати ці обставини в апеляційному порядку.

Обґрунтовано, що у процесі доказування під час судових дебатів на перше місце виходить логіко-розумова діяльність учасників судового процесу, пов'язана з інтерпретацією доказів та обґрунтуванням за їх допомогою своєї правової позиції. На відміну від етапу дослідження доказів, під час судових дебатів має місце, переважно, доказування-обґрунтування. Доказування в судових дебатах запропоновано визначати як логіко-розумову діяльність учасників судового провадження, що полягає в інтерпретації досліджених доказів та висловленні на їх основі тверджень, висновків та аргументів з метою переконання суду у правильності їх правових позицій.

Обґрунтування і мотивування судових рішень слід запропоновано розглядати як логіко-розумову і практичну діяльність суду, що здійснюється в межах процесу доказування і полягає у наведенні у мотивувальній частині судового рішення посилань на правові норми, сукупність доказів та доводів, покладених в його основу, належних та достатніх мотивів і підстав його ухвалення, відповідей на значущі аргументи сторін кримінального провадження, що в сукупності підтверджують правильність прийнятого рішення та забезпечують його переконливість.

Запропоновано власне визначення категорії «відкидання доказів обвинувачення» як діяльності суду в процесі обґрунтування і мотивування виправдувального вироку, що полягає в абсолютному виключенні певних доказів, наданих стороною обвинувачення, з процесу через їх невідповідність критеріям належності, достовірності і допустимості, зокрема отримання їх з

порушенням прав та свобод людини. Іншими словами, відкидання доказів на етапі ухвалення судового рішення це повне неврахування їх інформаційної цінності (змісту) та усіх висновків сторони обвинувачення, заснованих на цих доказах.

Під категорією «мотиви неврахування окремих доказів» запропоновано розуміти відображені в судовому рішенні (вироку або ухвалі) пояснення суду правового та фактичного характеру з приводу того, чому саме ці докази не можуть бути покладені в основу обґрунтування судового рішення.

За результатами дослідження з метою удосконалення правового регулювання доказування в судовому провадженні у першій інстанції запропоновано проект змін до чинного КПК України.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспірантки Данькової С.О. такі питання:

Волкотруб С.Г., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу:

Питання: У науковій новизні ви пропонуєте авторське визначення доказування в судовому провадженні у першій інстанції. У чому ви вбачаєте потребу визначення доказування власне в судовому провадженні у першій інстанції? Чому не кримінального процесуального доказування в цілому?

Відповідь: Дякую за питання. Дійсно, доказування пронизує весь кримінальний процес. Однак доказування в судовому провадженні у першій інстанції відрізняється тим, що воно відбувається в умовах широкої реалізації засади змагальності сторін кримінального провадження. Доказування під час досудового розслідування і доказування в судовому провадженні, на наш погляд, мають різну мету. На досудовому розслідуванні доказування здійснюється, передусім, для потреб сторони обвинувачення – вона збирає і накопичує докази для обґрунтування обвинувачення певної особи у вчиненні кримінального правопорушення (тобто для доказування у цій стадії притаманний пошуковий характер). Для суду ж ці досудові докази лише вихідний матеріал; лише суд визнає його належність, допустимість, достовірність, а відтак визнає судовими доказами, які можна покласти в основу судового рішення. В судовому провадженні характер доказування змінюється; як правило, тут уже не здійснюється пошук нових доказів, а досліджуються докази, подані сторонами та іншими учасниками, здійснюється їх інтерпретація, наводяться аргументи, здійснюється обґрунтування і мотивування судових рішень.

Тому структура доказування в судовому провадженні у першій інстанції істотно відрізняється. Зважаючи на це, а також на відсутність відповідних визначень в теорії кримінального процесу, була запропонована відповідна дефініція.

Питання: Ви зазначаєте, що суб'єктами доказування в судовому провадженні у першій інстанції є державні органи і особи, які мають в судовому провадженні певний матеріальний або процесуальний інтерес. А як щодо суду, він теж має інтерес у провадженні?

Відповідь: Дякую за питання. Процесуальні інтереси у кримінальному провадженні має більш широке коло суб'єктів. Перш за все, це сторони кримінального провадження, які здебільшого мають протилежні процесуальні інтереси: сторона обвинувачення, як правило, заінтересована у встановленні винуватості обвинуваченого і притягненні його до кримінальної відповідальності, а сторона захисту, навпаки, – у виправданні обвинуваченого, звільненні від відповідальності чи покарання або, принаймні, мінімізації покарання.

Найбільш неоднозначним у цьому плані є питання про те, чи має суд певний інтерес у кримінальному провадженні. Проблема полягає у тому, що суд у змагальному кримінальному провадженні – незалежний, неупереджений, незаінтересований у результатах провадження арбітр. Наявність у суду заінтересованості суперечитиме вимозі ст. 6 Європейської конвенції щодо розгляду справи безстороннім судом. Водночас, ми виходимо з того, що процесуальний інтерес може мати як приватний, так і публічний характер. Власне, суд має публічний інтерес, зумовлений виконуваною ним від імені держави функцією правосуддя – це правильне вирішення кримінального провадження та прийняття законного, обґрунтованого, вмотивованого і справедливого судового рішення.

Налуцишин В.В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Ви вивчали генезу розвитку доказування в судовому провадженні у першій інстанції. З якою метою Ви це здійснювали?

Відповідь: Дякую за питання. Передусім, згадаю слова «хто не знає своєї історії, той не має майбутнього». Будь яке явище, процес чи в нашому випадку правовий інститут проходить своє історичне становлення. І для того, щоб його удосконалювати, потрібно бачити, які прорахунки були допущені у минулому або, навпаки, які були наявні позитивні практики. Саме тому з науковим керівником було погоджено один підрозділ дисертації присвятити саме історичним аспектам становлення інституту доказування в судовому провадженні у першій інстанції.

Кравчук О.В., доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Ви зазначаєте, що структура кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції включає чотири взаємопов'язаних і взаємо-зумовлених елементи – формування, дослідження,

оцінка та використання доказів. Поясніть, у чому ви вбачаєте суть використання доказів.

Відповідь: Дякую за питання. Хоча чинний КПК України не виокремлює у структурі процесу кримінального процесуального доказування елемент «використання доказів», не містить окремої норми, яка б урегульовувала цю процедуру, все ж застосовує термін «використання доказів». Наприклад, згідно зі ч. 2 ст. 86 КПК України недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення. У п. 4 ч. 2 ст. 88 КПК України йде мова про використання підозрюваним, обвинуваченим доказів для дискредитації свідка, а у ст. 88-1 КПК України – про неможливість використання окремих доказів на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінальних правопорушень. Відповідно до ч. 1 ст. 98 КПК України речовими доказами є матеріальні об'єкти..., які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Суб'єкти кримінального провадження використовують докази по-різному: сторони та інші учасники провадження за допомогою доказів обґрунтовують свою правову позицію як у провадженні в цілому, так і щодо окремих питань, які підлягають вирішенню; суд – покладає їх в основу судового рішення, обґрунтовуючи його. Тому використання доказів полягає в оперуванні ними, у встановленні на їх підставі фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, в обґрунтуванні доказами своєї правової позиції та відповідного процесуального рішення.

Нікіфорова Т.І., кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Чи вивчався досвід зарубіжних держав щодо правового регулювання доказування в суді першої інстанції?

Відповідь: Дякую за питання. Наша дисертація не є порівняльним дослідженням, тому ми не ставили за мету глибоко вивчити правове регулювання процесу доказування в суді першої інстанції. Однак досвід окремих зарубіжних держав все ж аналізувався у порівнянні з нашим національним законодавством. Наприклад, аналізувався досвід ФРН і США щодо врегулювання повноважень суду щодо здійснення доказування (у цих державах спостерігається протилежний підхід – якщо в ФРН суд займає активне становище в процесі доказування, то в США – воно більше пасивне, для американців більшою цінністю є не встановлення істини, а забезпечення змагальності і розв'язання кримінально-правового конфлікту). Вивчався досвід зарубіжних держав щодо мотивування вердикту присяжних. Зокрема, тут унікальним є досвід Іспанії, яка на відміну від інших держав на законодавчому рівні (в Законі про суд присяжних) закріпила вимогу, щоб журі присяжних надавало аргументи ухваленого вердикту.

Хмелевська Н.В., кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Чи слід відносити суд до суб'єктів доказування, адже це питання в теорії кримінального процесу є дискусійним?

Відповідь: Дякую за питання. Мета і ступінь залучення суб'єктів кримінального провадження до доказової діяльності є різною, що створює передумови для різних підходів до розуміння поняття «суб'єкти доказування» в науці кримінального процесу. Дійсно, окремі вчені намагаються обґрунтувати недоцільність віднесення суду до суб'єктів доказування. На наш погляд, такий підхід є неправильним, адже суб'єктами доказування є ті органи і особи, які реалізують елементи кримінального процесуального доказування. А якщо вести мову про суд, він з більшим або меншим ступенем активності та ініціативності здійснює усі елементи, які ми вкладаємо у структуру доказування у провадженні в суді першої інстанції (формування, дослідження, оцінку і використання доказів). У доказовій діяльності суду органічно поєднуються три напрями: 1) доказування-пізнання; 2) доказування-обґрунтування; 3) керівництво процесом доказування. Тому суд не просто є суб'єктом доказування у провадженні в суді першої інстанції, а є його основним суб'єктом.

Циганюк Ю.В., докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: У науковій новизні ви пропонуєте власне визначення категорії «відкидання доказів обвинувачення». А чому лише доказів обвинувачення, а не захисту?

Відповідь: Дякую за питання. Саме така термінологія вживається законодавцем у п. 1 ч. 3 ст. 374 КПК України, яка передбачає, що у мотивувальній частині виправдувального вироку мають міститись мотиви, з яких суд відкидає докази обвинувачення. Якщо ж вести мову про мотивувальну частину обвинувального вироку або ухвали суду, то законодавець використовує дещо інший термін, зокрема у п. 2 ч. 1 ст. 372, п. 2 ч. 3 ст. 374 КПК України йдеться про мотиви неврахування окремих доказів.

Зважаючи на відсутність відповідного визначення в теорії кримінального процесу, було запропоновано розуміти відкидання доказів обвинувачення як діяльність суду в процесі обґрунтування і мотивування виправдувального вироку, що полягає в абсолютному виключенні певних доказів, наданих стороною обвинувачення, з процесу через їх невідповідність критеріям належності, достовірності і допустимості, зокрема отримання їх з порушенням прав та свобод людини.

Питання: Також ви даєте визначення обґрунтування і мотивування судових рішень. Яке співвідношення цих понять і чи вони не є тотожними?

Відповідь: Дякую за питання. Це питання є дискусійним. Дійсно окремі вчені ці поняття ототожнюють. Певну плутанину у цьому контексті вносить і український переклад рішень ЄСПЛ. Аналіз текстів рішень ЄСПЛ, в яких

розглядається дотримання національними судами зазначених вимог, засвідчує вживання у їх україномовних версіях різних термінів – «обґрунтування» і «мотивування». Так, у рішенні по справі «Проніна проти України» ЄСПЛ наголошує на обов'язку судів «давати обґрунтування своїх рішень». На противагу цьому, у рішенні по справі «Бендерський проти України» вжито словосполучення «невмотивованість судових рішень», а також ЄСПЛ вказує, що «судові рішення мають в достатній мірі висвітлювати мотиви, на яких вони базуються». У зв'язку з цим можна зробити висновок, що у рішеннях ЄСПЛ, перекладених українською мовою, терміни «обґрунтованість» і «вмотивованість» щодо судового рішення вживаються як синоніми.

Однак чинний КПК України розрізняє поняття «обґрунтоване судове рішення» і «мотивоване судове рішення». Тобто обґрунтування рішення стосується наявності достатньої доказової бази, яка підтверджує існування обставин предмета доказування у кримінальному провадженні, а мотивування передбачає наведення причин, мотивів, підстав, пояснень для прийняття саме такого рішення.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Налуцишин В.В. відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджені теоретичною і методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних і зарубіжних вчених, комплексним аналізом законодавства та міжнародної практики у цій сфері. Аналіз рецензованої дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження авторка досягла визначеної мети й виконала поставлені завдання. Запропоновані дисертанткою висновки та пропозиції підтверджуються фактами, критичним аналізом нормативних приписів законодавства і висловленими у юридичній літературі позиціями учених-юристів із зазначеного питання, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці. Дисертація заснована на дослідженні широкого кола наукових джерел, що складається як з літератури загальнотеоретичного спрямування, так і з літератури, фокус якої становлять окремі практичні аспекти проблеми кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. Варто відмітити і значну кількість використаних авторкою зарубіжних наукових праць, що безсумнівно позитивно впливає на посилення вітчизняних наукових досліджень зазначеної проблематики. Значну частку становить емпірична база дослідження, яка складається із законодавчих та інших нормативно-правових актів, постанов Верховного Суду, судових інстанцій загальної юрисдикції, матеріалів міжнародних і регіональних організацій, статистичних даних.

Визначена в дисертації наукова новизна характеризується високим рівнем достовірності, сформована дисертанткою ґрунтовно, самостійно і вперше викладена на дисертаційному рівні. У результаті проведеного дослідження висунуто й обґрунтовано низку нових наукових положень та сформульовано висновки, які можуть бути використані для вдосконалення законодавчого регулювання відносин у сфері кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. Корисним є й те, що автором роботи запропоновані шляхи удосконалення правового регулювання доказування в судовому провадженні у першій інстанції (за результатами дослідження запропоновано проект змін до чинного КПК України).

Практичне значення результатів дослідження підтверджене відповідним актом впровадження і полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції використовуються для удосконалення практики діяльності судів, прокурорів, адвокатів під час їх участі в процесі доказування в суді першої інстанції, застосування ними відповідних норм КПК України (акт впровадження Національної асоціації адвокатів України).

Дисертаційне дослідження виконане автором самостійно, сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на підставі його особистих досліджень. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у чотирьох наукових статтях в наукових виданнях, що включені до переліку наукових фахових видань України (з них 2 у співавторстві), а також у семи тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях (2 з яких у співавторстві).

Дискусійні положення та зауваження. Не применшуючи теоретичну та практичну цінність одержаних дисертанткою результатів дослідження, а також глибину і комплексність проведеного аналізу, слід відмітити існування у роботі дискусійних моментів.

Досліджуючи сутність та структуру кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції (підрозділ 1.1.) дисертантка визначає кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції, регламентовану кримінальним процесуальним законом пізнавально-практичну та логічно-розумову діяльність учасників судового провадження та суду, що полягає у формуванні, дослідженні та оцінці доказів, а також їх подальшому використанні з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання правових позицій учасників судового провадження та прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень. Разом з тим не враховано, що суд, займаючи активну позицію у доказуванні за певних обставин, може з власної ініціативи збирати докази (доручити проведення експертизи (ч. 2 ст. 332 КПК України), викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку (ч. 1 ст. 356 КПК України), залучити спеціаліста для отримання усної консультації або письмового роз'яснення (ч. 1 ст. 360 КПК України), провести огляд на місці (ч. 1 ст. 361 КПК України). Тому фактичними елементами доказування в суді

першої інстанції варто вважати збирання/формування доказів; дослідження доказів; оцінку доказів; використання доказів.

Здійснюючи розгляд генези розвитку доказування в судовому провадженні у першій інстанції (підрозділ 1.2.) дослідниця використовує різні поняття певного історичного періоду: «Київська Русь», «Русь», «Руська земля», «Давноруська держава». Неоднакове оперування термінами призводить до плутанини при визначенні періоду дослідження.

Дисертаційне дослідження істотно збагатилося б, якби здобувачка розглянула досвід більшої кількості зарубіжних держав та використала їх позитивний досвід у сфері кримінально процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. Натомість лише частково використано досвід США та ФРН.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне та практичне значення, містить наукові висновки і нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання, яке спрямоване на удосконалення диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції.

Висновки щодо рецензованого дослідження:

1. Дисертація Данькової С.О. на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального процесуального права та правозастосовної практики.

2. Дисертація Данькової С.О. виконана і оформлена у відповідності до вимог, визначених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Волкотруб С.Г., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензент зазначив, що дисертанткою проведено всебічне, комплексне та ґрунтовне наукове дослідження проблеми кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. У роботі запропоновано авторське визначення кримінального процесуального

доказування в судовому провадженні у першій інстанції як регламентованої кримінальним процесуальним законом пізнавально-практичної та логічно-розумової діяльності учасників судового провадження та суду, що полягає у формуванні, дослідженні та оцінці доказів, а також їх подальшому використанні з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання правових позицій учасників судового провадження та прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень. Висловлено пропозицію щодо перенесення процедури визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, на стадію підготовчого провадження, щоб уже на цій стадії сторони кримінального провадження задекларували, які докази потрібно дослідити під час судового розгляду, і були обізнані із тим, які докази планує використовувати їх процесуальний опонент під час доказування. У роботі дістали відображення основні погляди та підходи науковців, які проводили дослідження відповідної проблематики, авторка вдало виокремила найбільш дискусійні моменти, які є в доктрині кримінального процесу та намагалася сформулювати власне бачення вирішення наявних суперечностей, прогалин тощо. Варто підкреслити продемонстрований дисертанткою високий рівень розуміння сутності досліджуваних явищ та процесів. Висновки, рекомендації та пропозиції, сформовані в дисертаційній роботі, є в необхідній мірі обґрунтованими, виваженими та достовірними.

Завдяки вдалому застосуванню методів наукового дослідження, дисертантка змогла досягти поставленої у дослідженні мети та виконати визначені завдання. Діалектичний метод наукового пізнання надав можливість розглянути інститут доказування в судовому провадженні у першій інстанції у його розвитку, соціально-правовій зумовленості, взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими правовими явищами та інститутами. Метод аналізу застосовувався з метою виокремлення елементів кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, а також його окремих суб'єктів для детального дослідження особливостей їх правового статусу в процесі доказування. Метод синтезу дозволив визначити систему ознак кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, що були покладені у його дефініцію. Метод узагальнення використовувався під час вивчення наукових підходів до сутності кримінального процесуального доказування та його структури, що мають місце у кримінально-процесуальній доктрині, з метою їх систематизації. Емпіричною базою дослідження виступили законодавчі та інші нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, рішення Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, рішень судів загальної юрисдикції.

Одержані дисертанткою результати дослідження характеризуються високим рівнем наукової новизни. Так, дисертанткою запропоновано віднесення третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, та її представника до суб'єктів доказування, власне визначення категорії «відкидання доказів обвинувачення» як діяльності суду, висловлено пропозицію щодо перенесення процедури визначення обсягу доказів, що

підлягають дослідженню, на стадію підготовчого провадження. Авторка пропонує дефініцію суб'єктів кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, під якими запропоновано розуміти державні органи і особи, які мають в судовому провадженні певний матеріальний або процесуальний інтерес та здійснюють пізнавально-практичні і логічно-розумові дії щодо формування, дослідження та оцінки доказів, а також їх подальшого використання з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання правових позицій учасників судового провадження та прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень. Авторка запропонувала підхід до досягнення балансу між активністю та пасивністю суду, що здатний забезпечити ефективність та справедливість судового провадження; модель такого балансу повинна поєднувати пасивність (безініціативність) суду щодо збирання доказів та його активність щодо безпосереднього дослідження доказів, їх оцінки та обґрунтування за їх допомогою судових рішень. Наукова робота містить й інші положення новизни, що представляють теоретичну та практичну цінність.

Наукова і практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій, сформованих у дисертації в нормотворчій діяльності, а також положення, які можуть сприяти виробленню однакової практики застосування судами кримінальних процесуальних норм. Результати дослідження можуть використовуватися в навчальному процесі при вивченні кримінального процесуального права.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені в опублікованих авторкою роботах - наукових статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Таким чином результати дослідження пройшли належну апробацію згідно з нормативними вимогами.

Дискусійні положення та зауваження. Не применшуючи теоретичну і практичну цінність одержаних дисертанткою результатів дослідження, а також глибину і комплексність проведеного аналізу, слід відмітити існування у роботі дискусійних моментів.

Потребує додаткової аргументації положення наукової новизни в частині запропонованого авторкою визначення доказування в суді першої інстанції, а саме слід пояснити, чому визначення обмежується доказуванням лише і в цій стадії.

Авторка робить спробу довести, що державні органи, і відповідно їх посадові особи мають у кримінальному провадженні матеріальний та процесуальний інтерес. Таке бачення потребує додаткової аргументації.

Водночас наведені зауваження і побажання не применшують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Дисертантка на належному рівні виконала поставлене наукового завдання та оволоділа методологією наукової діяльності. Рецензована дисертація є самостійним завершеним комплексним і актуальним дослідженням.

У зв'язку з наведеним вище наукова праця Данькової С.О. на тему «Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального процесуального права та правозастосовної практики, за змістом відповідає спеціальності 081 Право, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, і може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій вченій раді.

Головуюча на засіданні - професорка кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., доцентка Циганюк Ю.В. зазначила у підсумку, що дисертація Данькової С.О. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 6, 7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Данькової Світлани Олександрівни на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Балова Павла Олександровича** на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми дослідження. Основний закон нашої держави закріплює концептуальне положення, відповідно до якого права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. А тому захист особи від кримінальних правопорушень, охорона її прав, свобод та законних інтересів є одним із найважливіших завдань кримінального судочинства.

Всебічне, повне і об'єктивне встановлення обставин кримінального провадження та ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення – це сфера кримінальної процесуальної діяльності суду, передусім, першої інстанції. Безсумнівно, основний зміст кримінальної процесуальної діяльності складає діяльність з доказами. Саме тому кримінальне процесуальне доказування займає одне з центральних місць у теорії кримінального процесу. Кримінальне процесуальне доказування є фундаментальною науковою та правовою категорією, що визначає основний зміст кримінального судочинства та впливає на функціонування усіх його інститутів, а також відображається у практичній діяльності сторін обвинувачення та захисту, а також суду.

Доказування пронизує весь кримінальний процес, адже незалежно від виду кримінального правопорушення у кожному кримінальному провадженні необхідно встановити сукупність обставин, що складає кінцеву мету доказування. Водночас, доказування в судовому провадженні у першій інстанції відрізняється тим, що воно відбувається в умовах широкої реалізації засади змагальності сторін кримінального провадження, де суд відіграє особливу роль арбітра й остаточно оцінює доводи сторін і ухвалює судові рішення.

Крім того, досліджуючи проблеми доказування, вчені вибудовують структуру доказування у кримінальному провадженні в цілому, включаючи як стадію досудового розслідування, так і судові провадження. Проте процес доказування під час досудового розслідування і в судовому провадженні істотно різняться, що підштовхує до спроби розгляду доказування в судовому провадженні у першій інстанції дещо під іншим кутом зору.

Окрім цього, слід відзначити, що актуальність обраної теми визначається також тим, що судові провадження у першій інстанції органічно складається з двох складників: підготовчого провадження і судового розгляду. При цьому, проблеми здійснення доказування на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції не було предметом окремого наукового дослідження.

Хоча у кримінально-процесуальній доктрині доказування переважно розглядається як практична діяльність органів та осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, потребує більш ретельного наукового дослідження інший аспект доказування – логічно-розумовий (доказування як доведення своєї правової позиції, переконання), який яскраво проявляється саме під час судового провадження у першій інстанції. Важливим для теорії і практики кримінального судочинства є також дослідження проблем, пов'язаних із обґрунтуванням судових рішень, процес якого безпосередньо зумовлений використанням доказів, які були попередньо досліджені в судовому засіданні та оцінені судом за внутрішнім переконанням.

Розширення дії засади змагальності за КПК України 2012 року істотно вплинуло на порядок здійснення процесу доказування в судовому провадженні у першій інстанції, відобразилось на процесуальному статусі суб'єктів доказування, особливо суду, повноваження якого у цій сфері зазнали

обмеження. Наведені вище аргументи, серед іншого, зумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та вимагають її теоретичного осмислення.

Проблеми здійснення кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції у різні часи досліджувалися багатьма науковцями та продовжують викликати чималі дискусії на сторінках наукових праць. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку кримінально-процесуальної науки внесли В. С. Благодир, Н. Р. Бобечко, В. В. Вапнярчук, С. Г. Волкотруб, Н. В. Глинська, І. В. Гловюк, В. П. Гмирко, В. С. Гнатенко, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, Л. М. Гуртієва, С. В. Давиденко, О. Б. Загурський, Я. В. Замкова, О. В. Ігнатюк, В. М. Іщенко, Л. В. Карабут, Є. Г. Коваленко, С. О. Ковальчук, І. І. Котубей, О. І. Коровайко, Т. В. Корчева, С. А. Крушинський, Р. О. Куйбіда, К. В. Легких, А. О. Ляш, О. В. Литвин, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, Н. М. Максимішин, Т. М. Мирошніченко, Ю. М. Мирошніченко, В. В. Налуцишин, І. В. Оборона, Л. В. Омельчук, В. Т. Нор, А. А. Павлишин, О. А. Панасюк, Ю. Б. Пастернак, А. Є. Пастух, В. Г. Пожар, Є. В. Повзик, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, О. В. Рибалка, Н. П. Сиза, Х. Р. Слюсарчук, С. М. Стахівський, М. І. Станкович, О. С. Старенький, М. М. Стоянов, Х. Р. Тайлієва, М. М. Таус, В. М. Тертишник, В. Є. Тимошук, В. М. Трофименко, В. М. Фігурський, Т. І. Фулей, Ю. В. Циганюк, А. П. Черненко, М. І. Шевчук, І. І. Шепітько, А. Г. Шиян, О. Ф. Шминдрук, М. Є. Шумило, М. Г. Щербаковський, О. Г. Яновська та інші вітчизняні учені.

Значна увага проблемам кримінального процесуального доказування приділяється і зарубіжними науковцями. Зокрема, у цій дисертації проаналізовано наукові праці А. Aldea, E. Balazs, T. Bubalović, K. DeBarba, G. Dikov, O.-M. Hanciu, G. P. Ilić, H.-H. Jescheck, M. V. Kovera, L. M. Levett, M. Majić, L. McGowan, I. K. E. Oraegbunam, S. N. Pană, C. S. Paraschiv, V. Pavišić, S. C. Thaman, D. Vitkauskas.

Водночас, попри постійну увагу науковців до окремих проблем кримінального процесуального доказування, поки що не здійснювалося (мабуть за винятком дисертації О. В. Литвина «Кримінально-процесуальне доказування у стадії судового розгляду», 2015 р.) комплексного дослідження особливостей його здійснення в судовому провадженні у першій інстанції, що дало б змогу виявити позитивні аспекти та прогалини у правовому регулюванні цих відносин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідної теми кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106) та з урахуванням завдань, що були передбачені Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженою Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, а також завдань,

передбачених Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 29 жовтня 2020 р. (протокол № 5, рішення № 5) та відповідає Пріоритетним напрямам наукових досліджень у науці кримінального процесу (на період 2023–2028 років), визначеним координаційним бюро з проблем кримінального процесу відділення кримінально-правових наук НАПрН України.

Мета і завдання дослідження. Дисертаційне дослідження спрямоване на досягнення *мети* – отримання науково обґрунтованих результатів у вигляді наукових висновків та положень щодо сутності та реалізації кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, а також розробка пропозицій, спрямованих на удосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства, та рекомендацій щодо покращення практики його застосування.

Для досягнення мети дисертаційного дослідження поставлено такі *завдання*:

- 1) визначити сутність та структуру кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції;
- 2) встановити генезу розвитку інституту кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції;
- 3) визначити поняття та коло суб'єктів доказування в судовому провадженні у першій інстанції, здійснити їх класифікацію;
- 4) з'ясувати роль суду у процесі доказування в судовому провадженні у першій інстанції;
- 5) визначити особливості участі сторін та інших учасників кримінального провадження у доказуванні в судовому провадженні у першій інстанції;
- 6) виявити проблеми здійснення доказування на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції;
- 7) з'ясувати порядок кримінального процесуального доказування на стадії судового розгляду, зокрема на етапі дослідження доказів, судових дебатів та ухвалення судового рішення;
- 8) узагальнити результати дослідження та запропонувати зміни і доповнення до КПК України з метою удосконалення його положень.

Об'єктом дослідження є сукупність кримінальних процесуальних відносин, які виникають, змінюються і припиняються під час здійснення кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції.

Предметом дослідження є кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції.

Методи дослідження. Методи дослідження обрані, відштовхуючись від поставленої мети і завдань дослідження. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові методи (діалектичний, аналіз, синтез, узагальнення) та

спеціальні методи (догматичний, системно-структурний, функціональний, порівняльно-правовий, історико-правовий, статистичний, моделювання).

Діалектичний метод наукового пізнання надав можливість розглянути інститут доказування в судовому провадженні у першій інстанції у його розвитку, соціально-правовій зумовленості, взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими правовими явищами та інститутами. *Метод аналізу* застосовувався з метою виокремлення елементів кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, а також його окремих суб'єктів для детального дослідження особливостей їх правового статусу в процесі доказування. *Метод синтезу* дозволив визначити систему ознак кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, що були покладені у його дефініцію. *Метод узагальнення* використовувався під час вивчення наукових підходів до сутності кримінального процесуального доказування та його структури, що мають місце у кримінально-процесуальній доктрині, з метою їх систематизації. *Догматичний метод* застосовувався під час тлумачення норм кримінального процесуального закону, встановлення змісту їх приписів, з'ясування закономірностей їх застосування на практиці. *Системно-структурний метод* дав можливість розглянути особливості здійснення кримінального процесуального доказування на окремих стадіях та етапах судового провадження у першій інстанції. *Функціональний метод* дозволив розкрити особливості взаємодії суду та інших учасників судового провадження під час їх участі у доказуванні в суді першої інстанції, враховуючи виконувані ними кримінальні процесуальні функції. *Порівняльно-правовий метод* застосовувався у процесі порівняння норм чинного КПК України з кримінальним процесуальним законодавством окремих зарубіжних держав, міжнародними стандартами, практикою ЄСПЛ. *Історико-правовий метод* дав можливість дослідити генезу розвитку інституту кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції на українських землях в різні історичні періоди. *Статистичний метод* використовувався для вивчення емпіричного матеріалу і дозволив продемонструвати окремі кількісні показники здійснення кримінального провадження, зокрема, зміни обсягу обвинувачення в суді, подання цивільних позовів у кримінальному провадженні тощо. *Метод моделювання* застосовувався для конструювання проєктів кримінальних процесуальних норм з метою висловлення пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Науково-теоретичною базою дисертації є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з кримінального, кримінального процесуального права, історії права.

Нормативну базу дисертаційного дослідження становлять міжнародно-правові акти, Конституція України, КПК України та інші закони України, законодавство і судова практика окремих зарубіжних держав (США, ФРН, Іспанії).

Емпіричну базу дисертаційного дослідження склали вивчення понад 300 вироків, ухвал суду, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, правові позиції Верховного Суду, рішення Конституційного Суду України, практика ЄСПЛ, звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2021-2023 роки, звіти про роботу органів прокуратури за 2021-2023 роки, а також власний досвід роботи на посаді судді.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці кримінально процесу спеціальних комплексних досліджень, в якому з урахуванням практики ЄСПЛ та правових позицій Верховного Суду розглянуто доктринальні і прикладні проблеми кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції.

За результатами дослідження одержано наукові результати, в межах яких:
уперше:

1) висловлено думку, що доказування у провадженні в суді першої інстанції не слід розглядати як продовження доказування, яке відбувалося на стадії досудового розслідування; воно є самостійним феноменом, якому притаманна специфічна структура, відмінна від моделі, визначеної законодавцем у ч. 2 ст. 91 КПК України;

2) запропоновано авторське визначення кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції як регламентованої кримінальним процесуальним законом пізнавально-практичної та логічно-розумової діяльності учасників судового провадження та суду, що полягає у формуванні, дослідженні та оцінці доказів, а також їх подальшому використанні з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання правових позицій учасників судового провадження та прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень;

3) обґрунтовано необхідність віднесення третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, та її представника до кола суб'єктів доказування у кримінальному провадженні;

4) запропоновано власне визначення категорії «відкидання доказів обвинувачення» як діяльності суду в процесі обґрунтування і мотивування виправдувального вироку, що полягає в абсолютному виключенні певних доказів, наданих стороною обвинувачення, з процесу через їх невідповідність критеріям належності, достовірності і допустимості, зокрема отримання їх з порушенням прав та свобод людини;

5) зважаючи на невизначеність в судовому провадженні у першій інстанції правового статусу особи, щодо якої прокурор звернувся до суду з клопотанням про звільнення її від кримінальної відповідальності, запропоновано на законодавчому рівні ввести нового учасника кримінального провадження – особу, щодо якої вирішується питання про звільнення від кримінальної відповідальності;

6) висловлено пропозицію щодо перенесення процедури визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, на стадію підготовчого

провадження, щоб уже на цій стадії сторони кримінального провадження задекларували, які докази потрібно дослідити під час судового розгляду, і були обізнані із тим, які докази планує використовувати їх процесуальний опонент під час доказування;

удосконалено:

7) підхід до розуміння структури кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, до якої включено чотири взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементи – формування, дослідження, оцінка та використання доказів;

8) дефініцію суб'єктів кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції, якими є державні органи і особи, які мають в судовому провадженні певний матеріальний або процесуальний інтерес та здійснюють пізнавально-практичні і логічно-розумові дії щодо формування, дослідження та оцінки доказів, а також їх подальшого використання з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання правових позицій учасників судового провадження та прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень;

9) класифікації суб'єктів доказування в судовому провадженні у першій інстанції за різними критеріями: залежно від виконуваних ними процесуальних функцій; за характером наявного правового інтересу; залежно від ролі і відношення до обов'язку доказування;

10) підхід до досягнення балансу між активністю та пасивністю суду, що здатний забезпечити ефективність та справедливість судового провадження; модель такого балансу повинна поєднувати пасивність (безініціативність) суду щодо збирання доказів та його активність щодо безпосереднього дослідження доказів, їх оцінки та обґрунтування за їх допомогою судових рішень;

11) підхід щодо розуміння змісту використання доказів в судовому провадженні; суб'єкти судового провадження використовують докази по-різному: сторони та інші учасники провадження за допомогою доказів обґрунтовують свою правову позицію як у провадженні в цілому, так і щодо окремих питань, які підлягають вирішенню, суд – покладає їх в основу судового рішення, обґрунтовуючи та вмотивовуючи його;

12) дефініцію скороченого порядку дослідження доказів, який пропонується розуміти як відмову суду за добровільною згодою учасників судового провадження від дослідження доказів щодо обставин, викладених в обвинувальному акті, які ніким не оспорюються, що здійснюється з метою процесуальної економії і має наслідком позбавлення права оскаржувати ці обставини в апеляційному порядку;

набули подальшого розвитку:

13) трактування мети доказування в судовому провадженні у першій інстанції, яка не обмежується встановленням обставин, що мають значення для кримінального провадження, а також включає: для сторін судового провадження – відстоювання їх правових позицій, а відповідно, й

процесуальних інтересів, а для суду – прийняття законних, обґрунтованих та вмотивованих судових рішень;

14) думка про необхідність нормативного урегулювання права суду за власною ініціативою визнавати докази очевидно недопустимими під час судового розгляду;

15) підхід, відповідно до якого рівноправність сторін судового провадження слід розглядати як рівність їх процесуальних можливостей; при цьому сторони судового провадження мають, як однакові права, так і різні, але водночас рівні (паритетні, пропорційні) права;

16) ідея щодо необхідності надання права подавати під час підготовчого провадження в суді першої інстанції докази, які мають значення для обґрунтування рішень, передбачених ч. 3 ст. 314 КПК України;

17) позиція, за якою оцінку доказів в судовому провадженні у першій інстанції здійснює не лише суд, а й сторони судового провадження, які надалі звертають увагу суду на їх недоліки, переконливість (або непереконливість), придатність до використання в процесі доказування; водночас, правове значення має лише оцінка доказів судом, який покладає їх в основу обґрунтування судового рішення;

18) підхід до визначення правової природи процесуальних дій пізнавальної спрямованості, що проводяться під час судового розгляду в суді першої інстанції, які запропоновано характеризувати як «дослідницькі судові дії».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані пропозиції, узагальнення та висновки можуть бути використані:

– у сфері науково-дослідної діяльності – як фундамент для подальших наукових досліджень проблем кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції;

– у сфері законотворчої діяльності – для удосконалення чинних кримінальних процесуальних норм, що регулюють порядок здійснення кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції (Додаток Б);

– у сфері правозастосовної діяльності – для удосконалення практики діяльності судів, прокурорів, адвокатів під час їх участі в процесі доказування в суді першої інстанції, застосування ними відповідних норм КПК України (акт впровадження Національної асоціації адвокатів України – Додаток В);

– у сфері освітнього процесу – під час викладання навчальних дисциплін «Теорія і практика кримінально-процесуального доказування», «Кримінальне процесуальне право», «Порівняльне кримінальне право та процес», «Процесуальні рішення у кримінальному провадженні», «Основи кримінального процесу», розробці робочих програм та методичних рекомендацій із вказаних дисциплін (акт впровадження Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова – Додаток Г).

Особистий внесок здобувача. Викладені у дисертаційному дослідженні положення, котрі становлять новизну роботи, розроблені авторкою особисто.

Наукові ідеї та розробки, які належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовуються. У наукових статтях та тезах доповідей, що опубліковані у співавторстві, особистий внесок дисертантки становить 50 %.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження, теоретичні та практичні висновки і узагальнення оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «*Засади функціонування кримінальної юстиції*» (м. Хмельницький, 14 травня 2021 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Двадцять осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі: проблеми теорії та практики*» (м. Хмельницький, 01-02 жовтня 2021 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*» (м. Хмельницький, 27 травня 2022 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Двадцять перші осінні юридичні читання*» (м. Хмельницький, 06 жовтня 2022 року), XXVII щорічній звітній науковій конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «*Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави*» (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції*» (м. Хмельницький, 26 червня 2023 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Двадцять другі осінні юридичні читання «Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України*» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року).

Публікації. Результати дисертації опубліковані у чотирьох наукових статтях в наукових виданнях, що включені до переліку наукових фахових видань України, з яких дві виконані англійською мовою у співавторстві з С. А. Крушинським, а також у семи тезах доповідей на наукових конференціях, дві з яких у співавторстві з С. А. Крушинським і І. В. Оборонною.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Krushynskyi S. A., Dankova S. O. Adversarial proceedings as a guarantee of the right to a fair trial in the interpretation of European court of human rights. *Ампаро*. 2022. Спецвипуск. Том 2. С. 7-16. (особ. внесок – 50 %).

URL: <https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-spec-2-2022/1.pdf>.

DOI: 10.26661/2786-5649-2022-spec-2-01.

2. Данькова С. О. Структура кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 628-632.

URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/12/113.pdf>.

DOI: 10.24144/2788-6018.2023.06.111.

3. Krushynskyi S. A., Dankova S. O. Features of criminal procedural proving during judicial debates in proceedings in the court of first instance. *Університетські наукові записки*. 2023. № 6 (96). С. 68-76. (особ. внесок – 50 %).

URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/96_68-76/371.

DOI: 10.37491/UNZ.96.5.

4. Данькова С. О. Класифікація суб'єктів доказування у кримінальному провадженні в суді першої інстанції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Випуск 81, ч. 3. С. 62-66.

URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/9-2.pdf>.

DOI: 10.24144/2307-3322.2024.81.3.7.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Крушинський С. А. Данькова С. О. Безпосередність дослідження доказів у кримінальному провадженні. *Засади функціонування кримінальної юстиції: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 14 травня 2021 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 42-44 (особ. внесок – 50 %).

6. Оборонова І. В., Данькова С. О. Особливості доказової діяльності у спрощеному кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі: проблеми теорії та практики»* (м. Хмельницький, 01-02 жовтня 2021 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 156-157 (особ. внесок – 50 %).

7. Данькова С. О. Погляд на структуру кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 27 травня 2022 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 66-68.

8. Данькова С. О. Змагальність як основа кримінального процесуального доказування в суді першої інстанції. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання* (м. Хмельницький, 06 жовтня 2022 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 279-281.

9. Данькова С. О. Особливості кримінального процесуального доказування на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова* (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 46-48.

10. Данькова С. О. Обґрунтування судових рішень у структурі кримінального процесуального доказування в суді першої інстанції. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування*

кримінальної юстиції: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 червня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 49-50.

11. Данькова С. О. Особливості доказової діяльності на етапі судових дебатів. *Актуальні проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять другі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 233-234.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Данькової Світлани Олександрівни на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Данькової Світлани Олександрівни є одним із перших у вітчизняній кримінальній процесуальній науці спеціальних комплексних досліджень кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. Водночас, дисертації притаманні окремі дискусійні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі зауваження, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Данькової Світлани Олександрівни на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Данькової Світлани Олександрівни на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Данькової Світлани Олександрівни на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Данькової Світлани Олександрівни на тему «Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри кримінального права та процесу проголосував:

«за» - 15; «проти» - 0; «утримались» - 0.

Головуюча на засіданні:

докторка юридичних наук,
доцентка, професорка кафедри
кримінального права та процесу
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Юлія ЦИГАНЮК

Засвідчую:
Начальник ХУУП
Імені Леоніда Юзькова